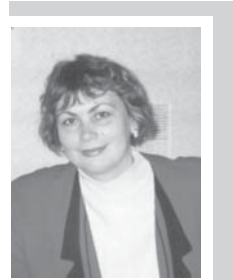

*Н. Ф. РОМАНОВА**Natalia F. Romanova*

РОЛЬ СТУДЕНТСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ У ВИРІШЕННІ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Процес реалізації соціальної політики без врахування психолого-фізіологічних особливостей людини, групи людей, спільних груп практично неможливий, або ефективність такої реалізації буде незначною. Тому практичні проблеми реалізації соціальної політики потребують великої уваги до людини, розгляду і врахування особливостей особистості як об'єкта і суб'єкта суспільних процесів одночасно. Мається на увазі, що потрібно враховувати ті напрацювання, що їх має загальна психологія, соціальна психологія, психологія, яка досліджує проблеми особи і колективу, соціальна педагогіка (Г. М. Андреева, В. В. Богословський, І. П. Волков, Ф. Г. Генев, А. І. Китов, Н. Л. Коломінський, Я. Л. Коломінський, В. І. Лебедєв, С. Д. Максименко, Л. П. Мельник, А. В. Петровський, М. А. Ребер, С. І. Самігін, Н. Я. Сацков). Як найзмістовніші в цьому аспекті можна назвати такі праці: Г. М. Андреева. Социальная психология. — М., 1980; Ф. Г. Генев. Психология управления. — М., 1982; А. И. Китов. Экономическая психология. — М., 1987; Я. Л. Коломинский. Психология взаимоотношений в малых группах. — Минск, 1976; Л. П. Мельник. Психология управления. — К.,

2002. У цих та інших виданнях розглядається суть психічних, соціально-психологічних, соціально-педагогічних процесів, які пов'язані з особою та впливають на неї у процесі соціалізації, адаптації, формують особистісну та громадянську позицію. Вирішення будь-яких соціальних проблем передбачає використання відповідних соціальних технологій. Оскільки це принципові моменти, які виникають у процесі реалізації соціальної політики, то застосування певних соціальних технологій із врахуванням соціально-психологічних аспектів на сьогодні є досить актуальним [5, с. 184].

До таких технологій належать інформаційні, навчальні, політичні, управлінські тощо. Соціальні технології можна розглядати “як сукупність операцій, процедур соціального впливу на шляху одержання оптимального соціального результату” [1, с. 206].

Соціальні технології мають власну кваліфікацію. Вони розподіляються таким чином:

- за масштабністю: глобальні, загальнонаціональні, регіональні;
- за характером: рутинні, інноваційні, інтелектуальні;

— за місцем використання: технології в духовному, соціальному, економічному середовищах;

— за характером соціальної групи, на яку вони спрямовані: технології щодо роботи зі студентською молоддю, студентськими сім'ями, молодими людьми, які мають особливі потреби тощо.

Соціальні технології є своєрідною сполучною ланкою між соціологічною теорією і соціальною практикою. Саме вони забезпечують науково обгрунтований вибір оптимальних засобів впливу суб'єктів управління на об'єкт із метою створення найсприятливіших умов життєдіяльності людини [5, с. 185].

У соціальних технологіях важливе місце посідає проблема саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації особи. Але вирішальне значення при розв'язанні соціальних питань і проблем, як і реалізації соціальної політики загалом, мають соціальні технології саме державного управління, оскільки пріоритетна роль у розв'язанні соціальної політики завжди належить державі [4]. Адже саме держава, як уже наголошувалося, визначає стратегію соціальної політики, координує діяльність усіх суб'єктів щодо її реалізації, приймає законодавчі акти, встановлює загальні, типові правила чи норми поведінки громадян у всіх сферах суспільного життя, запроваджує відповідні соціальні межі та стандарти.

Відомо, що існує цілий комплекс проблем, які потребують вирішення на державному рівні — це матеріальна підтримка студентів, надання допомоги по збереженню їхнього фізичного, психологічного здоров'я, стимулювання бажань студентів займатися саморозвитком, брати активну участь у громадській роботі. Саме таку функцію виконує студентська соціальна служба у вищому навчальному закладі, яка є структурною одиницею міської державної адміністрації і

фінансується державою. Одночасно вона є і рівноправною одиницею адміністративних структур вищих навчальних закладів.

Багато науковців вважають, що використання соціальних технологій дає змогу не лише вирішувати соціально-економічні проблеми, а й своєчасно та ефективно розв'язувати соціальні конфлікти, знімати соціальне напруження чи незадоволення діями адміністративних структур. Так, при поселенні в гуртожитки НТУУ "КПІ" восени 2003 р. через значне збільшення кількості студентів, зарахованих на перший курс, в одну кімнату поселяли не трьох, а чотирьох осіб, що викликало незадоволення студентів. Більше того, не всі іногородні студенти мали можливість поселитися в гуртожитки навіть за таких умов. Тому діяльність спеціалістів студентської соціальної служби НТУУ "КПІ" була спрямована на надання практичної допомоги в пошуках житла, на надання психологічних консультацій тим студентам, які залишилися в гуртожитках та сприяння успішній адаптації до нових умов навчання в столиці.

Отже, використання певних соціальних технологій допомогло реалізувати управлінські рішення адміністрації вищого навчального закладу.

Окремо слід зазначити, що при реалізації програми "Студентська соціальна служба" саме використання соціальних технологій, які вже перевірені практичним досвідом, допомогло сполучити соціологічну теорію і практику соціальної роботи. Таке поєднання допомагає забезпечувати науково обгрунтований вибір оптимальних засобів впливу суб'єктів управління (спеціалістів студентської соціальної служби) на об'єкт (студентську молодь) з метою створення найсприятливіших умов для життя в процесі навчання.

Відомо, що для студентської молоді проблеми, пов'язані із самороз-

витком, самовдосконаленням, само-реалізацією, є дуже гострими. Якщо такі можливості обмежені, то студенти знаходять альтернативу, яка не завжди позитивна. Це стосується в першу чергу способу життя. Говорячи про спосіб життя, слід пам'ятати, що хоча він значною мірою обумовлений соціально-економічними умовами, в той же час багато в чому залежить від мотивів діяльності конкретної молоді людини, від особливостей її психіки, стану здоров'я та функціональних можливостей організму. Цим, напевно, можна пояснити реальне розмаїття варіантів способу життя студентської молоді.

Дослідження, які проводилися в процесі діяльності студентських соціальних служб у восьми навчальних закладах м. Києва протягом 2003 р., показали, що 68% студентів проводить свій вільний час із друзями, вживаючи при цьому слабоалкогольні напої або курять цигарки. Для більшості студентів – це стиль життя, тобто певний стандарт, який цілком нормально сприймається в студентському середовищі.

Тому спеціалістами студентських соціальних служб ще навесні 2003 р. було прийнято рішення про створення мобільних тренерських груп, які б проводили заняття серед студентів за методикою “рівний-рівному” з метою залучення до здорового способу життя. Така форма роботи на думку студентів (89%) сприймається як більш ефективна, ніж лекційна. Тобто через надання та поширення достовірної соціально значимої інформації, через довірче спілкування на рівних надається достовірна інформація про негативні явища та ризик для фізичного здоров'я.

Слід зазначити, що методика “рівний-рівному” включає в себе підготовку кваліфікованих тренерів з числа студентів старших курсів та підготовку волонтерів для просвітницької діяльності серед ровес-

ників, що допомагає майбутнім спеціалістам набувати досвіду менеджерської роботи. На початку 2004 р. при Київському міському Центрі студентських соціальних служб функціонувала тренерська студія, до складу якої входило 18 тренерів, студентів київських вищих навчальних закладів. Вони формували волонтерські загони з профілактичної роботи не тільки в мережі студентських соціальних служб, але й у мережі професійно-технічних закладів міста.

Оскільки студенти є найбільш творчим та лабільним прошарком молоді – вони надто чутливо реагують на зміни, що відбуваються в суспільстві. Кожне нововведення сьогодення студент прагне перевірити та відчутти на собі, що не завжди призводить до позитивних або хоча б нейтральних наслідків. Тому одним із завдань для спеціалістів студентських соціальних служб було і залишається навчання студентів правильній поведінці в критичних ситуаціях задля власного благополуччя, залучення до просвітницької роботи для поширення інформації про здоровий спосіб життя.

На думку соціальних працівників, необхідно більше інформувати студентську молодь про заклади та організації, в яких вони можуть отримати психологічну та медичну допомогу. Спільна робота з медичними установами дасть можливість сформулювати безпечну статевою поведінку студентів та підвищити особисту активність молоді у вирішенні проблем ВІЛ/СНІД, ХПСШ та наркоманії, сприятиме толерантному ставленню до ВІЛ-інфікованих.

Аналіз анкетувань, які проводилися протягом 2003 р. студентськими соціальними службами свідчить, що студент – особистість, яка має великий творчий потенціал та бажання досягти успішного особистісного розвитку, більшість студентів (53%) вже не хоче бути залежною від батьків

і майбутню професію вибирає свідомо. Вже на перших курсах 30% студентів шукають роботу, серед яких 12% за майбутньою спеціальністю. Тому було важливо в роботі студентських соціальних служб враховувати особливість студентського середовища і не просто надавати соціальні послуги, а залучати самих студентів різних категорій до спільної роботи. Зокрема, були напрацьовані різні технології, до яких входили такі соціальні програми, як “Молодіжні дискусійні клуби-кафе”, “Участь у лекційно-тренінгових групах з профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі”, “Тренінгові психологічні клуби – як можливість не тільки дістати допомогу психолога, але й самому набути навичок тренера”.

За час роботи (1999–2003 рр.) студентськими соціальними службами накопичено цікавий досвід роботи, створено структурну модель та напрацьовано певні соціальні технології, які враховують кількість студентів у вищому навчальному закладі, характер навчального закладу (цивільний чи військовий заклад), категорію молоді, яка потребує допомоги: першокурсники; студенти, які мають функціональні обмеження; студенти військових інститутів; молоді студентські сім’ї тощо.

Структурна модель функціонування типова для всіх студентських соціальних служб. Головне, що за напрямками роботи служба не дублює такі організації як студентські профспілки чи органи студентського самоврядування. У кожній службі працюють по 3 спеціалісти: соціальний педагог, соціальний психолог та керівник. Служби забезпечені приміщеннями, які відповідно обладнані для роботи, та телефонним зв’язком. На сьогодні вирішено питання нормативно-правового забезпечення їх діяльності та співпраці зі структурами, які займаються навчально-виховним процесом у ВНЗ.

Студентська соціальна служба вступає як партнер студентських рад, студентського самоврядування та студентських профспілок.

Суттєво розширено соціальні послуги, які надають спеціалісти соціальної служби. Якщо на початковому етапі робота проводилася в основному як консультації психолога, юриста чи лікаря, то на сьогодні соціальний педагог здійснює соціальний супровід; проводить просвітницько-профілактичну роботу з питань здорового способу життя; консультує студентські сім’ї та допомагає їм у вирішенні соціальних проблем; розробляє та здійснює роботу з питань попередження торгівлі людьми; проводить координаційну роботу, якщо студенту необхідна допомога інших організацій стосовно вирішення соціальних проблем.

Психолог проводить не тільки індивідуальне та групове консультування; він допомагає в соціалізації та соціальній адаптації студентів, які проживають в гуртожитках; здійснює діагностику соціальної проблеми; проводить освітньо-профілактичну роботу з питань попередження насильства, конфліктів або інших негативних явищ.

Кожна студентська соціальна служба здійснює моніторинг соціальних проблем в студентському середовищі, готує волонтерів, які працюють не тільки в соціальній службі вищих навчальних закладів, але й у районних чи міських спеціалізованих службах міста.

Студентські соціальні служби забезпечені професійними спеціалістами, які мають досвід практичної роботи. При підборі кадрів враховано їх теоретичну підготовку, яка б відповідала вибраній посаді. Студентські соціальні служби не тільки залучають до роботи високопрофесійних спеціалістів, але й готують власні кадри. На сьогодні функціонує багато закладів вищої освіти, де готують профе-

сійних соціальних працівників, соціальних педагогів, соціологів, психологів, і одне із завдань студентських соціальних служб — надавати можливість старшокурсникам набувати необхідного досвіду ще до закінчення ВНЗ, щоб вони могли сміливо рухатися далі, вдосконалюючись як професіонали.

Дослідження діяльності восьми студентських соціальних служб у вищих навчальних закладах, які працювали у 2003 р., показали, що успішно вирішено не тільки кадрові питання, але й їхнє організаційно-технічне забезпечення, вироблено механізм координації та управління між міською адміністративною структурою (Київським центром соціальних служб для молоді) та окремою студентською соціальною службою. Однак даний механізм вимагає доопрацювання у майбутньому, а саме при формуванні штатних одиниць для роботи у соціальній службі ВНЗ враховувати кількість студентів, які навчаються у вищому навчальному закладі, його специфіку, наявність факультетів, які готують соціальних працівників, соціальних педагогів, психологів тощо. Аналіз звітних документів діяльності студентських соціальних служб показав, що між ними та навчально-виховним відділом, проректором з навчальної роботи, з профкомом та радою студентського самоврядування, налагоджено механізм взаємодії, що позитивно вплинуло на розвиток студентської служби та залучення до роботи великої кількості споживачів соціальних послуг. При кожній студентській соціальній службі діє добре підготовлена команда волонтерів та соціальних працівників на громадських засадах, що становлять кадровий резерв спеціалістів — соціальних працівників.

Аналіз діяльності соціальних працівників у гуртожитках показав, що студентська молодь не навчена отримувати інформацію з достовірних дже-

рел, вона володіє скоріше абстрактною інформацією, тому необхідно звертати увагу студентів на спеціальні брошури, буклети та листівки, розміщені на стендах у гуртожитках та в приміщенні студентської соціальної служби.

Важливо навчати студентів сприймати соціальну допомогу через активні методи подання інформації: лекції фахівців, бесіди, обговорення, тренінги, залучати до проведення фокус-груп, до виконання творчих завдань, надавати можливість користуватися інформацією, яку готували ровесники-волонтери.

Аналіз діяльності студентських соціальних служб показав, що при реалізації програм слід врахувати специфіку кожного ВНЗ. Основна мета діяльності — надання соціальної допомоги студентам у процесі соціалізації за умов навчання — залишається спільною для всіх закладів вищої освіти, але механізм їх реалізації через соціальні програми має бути різним. Кожен ВНЗ повинен визначитися з соціальними програмами, які ефективніше впливають на вирішення соціальних проблем у студентському середовищі.

Важливо зазначити, що на сьогодні у світі активно проходить процес глобалізації, який розкитує національну ідентичність, і це означає нівелювання основ духовного буття людини [3]. Можливо, Болонський процес, який проходить зараз в Європі і пов'язаний з реорганізацією освіти в європейських університетах, покликаний внести корективи і в освіту України. Україна також підписала відому Лісабонську конвенцію. На сьогодні частину реформ ініціює міністерство, частину — університети. Історичний досвід показує, і на решті це необхідно усвідомити, що розвивається тільки те суспільство, яке приділяє увагу розвитку науки та освітнім процесам для широкого кола громадян, відстоює престиж вченого у високому розумінні цього слова:

коли вчений піднімається над буденним і дихає повітрям суспільно значимих істин. І саме такий загальний суспільний прогрес міг би стати тією консолідуючою ідеєю, яка так необхідна нам сьогодні. І для цього потрібна демократизація університетського життя зокрема [2].

У вищих закладах освіти, де працюють студентські соціальні служби, впроваджуються нові вітчизняні та зарубіжні технології, дистанційне навчання тощо. Проте, як показав аналіз документів, питання поліпшення матеріального становища студентів, створення передумов для всебічного

розвитку і самореалізації особистості, організації заходів, спрямованих на підтримку талановитої молоді, зміцнення матеріально-технічної бази освітянської сфери, потребують не тільки використання ресурсів вищих навчальних закладів, а й державної підтримки.

Наше дослідження показало, що студентські соціальні служби виконують важливу роль у процесі професійного становлення студентів і допомагають адміністрації вищого навчального закладу більш успішно проводити навчально-виховний процес та підготовку спеціалістів згідно вимогам Болонського процесу.

-
1. Актуальні проблеми теорії та практики соціальної роботи на межі тисячоліть : Монографія. – К., 2001.
 2. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психология высшей школы: особенности деятельности студентов и преподавателей вуза. – Минск: БГУ, 1981
 3. Лавриненко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абрис. – К. : ВіРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
 4. Психологія управління закладами середньої освіти : Монографія. – К. : Ніка-Центр, 2000. – 332 с. (Серія "Новітня психологія". Вип. 6).
 5. Управлінські аспекти соціальної роботи : Курс лекцій. – К.: МАУП, 2002. – 376 с.

Подано до редакції 05.02.2004

Abstract. DEALING WITH STUDENT'S SOCIAL PROBLEMS: THE ROLE OF STUDENT COUNCILS

Analysis of the activities run by student social services in eight higher educational institutions of Kyiv city clearly demonstrated that the employed methods and techniques of social work strongly depended on the nature and particular features of the educational institution. The study proved that effective social interventions required a proper analysis of the social problems, including their location and nature, and the target audience, in particular, young people.
